

СЕКЦІЯ 7 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.7:37.01(03):004:304:316.4

ІНФОРМАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ОСНОВА УБЕЗПЕЧЕННЯ ДИТИНИ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Радзівська О.Г., старший науковий співробітник
Науково-дослідний інститут інформатики і права
Національної академії правових наук України

Стаття присвячена дослідженню проблем інформаційної грамотності дитини та шляхів забезпечення її від негативних інформаційних впливів.

Ключові слова: інформаційна грамотність, інформаційна безпека, дитина.

Статья посвящена исследованию проблем информационной грамотности ребенка и путей защиты его от негативных информационных воздействий.

Ключевые слова: информационная грамотность, информационная безопасность, ребенок.

Radziivska O.G. INFORMATION LITERACY AS THE BASIS FOR THE PROTECTION OF CHILDREN IN MODERN INFORMATION SPACE

The article investigates the problem of the child's information literacy and ways to protect children from the negative impacts of information.

Key words: information literacy, information security, child.

Постановка проблеми. Суспільні відносини в інформаційному суспільстві будуються разом зі швидким упровадженням і активним використанням інноваційних технологій. Вимоги до інтелектуального розвитку кожної людини в такому суспільстві збільшуються. Великі обсяги інформації та пришвидшений обмін нею потребують певних навичок та умінь, які характеризуються певними визначеннями та поняттями.

На початку 60-х років, як стверджує В. Іноземцев, були сформовані найважливіші методологічні основи нового постіндустріального, інформаційного суспільства з підвищенням ролі «технологічного фактора, науки й освіти, розширенням впливу нового класу кваліфікованих професійних менеджерів і технократів та якісною зміною місця теоретичного знання й інформації в суспільному виробництві» [1, с. 9–15]. З часом понятійний апарат інформаційної сфери змінювався, розширювався, доповнювався у відповідності до розвитку технологій. Сьогодні дуже часто в науковій і практичній літературі вживається поняття «інформаційна грамотність». Воно стає дедалі актуальнішим і набуває нових змістів залежно від сфери застосування. Унаслідок широкого застосування поняття «інформаційна грамотність» у різних контекстах виникає потреба детальнішого розгляду його дефініції.

Метою статті є визначення поняття «інформаційна грамотність» та дослідження її ролі в забезпеченні дитини від негативних інформаційних впливів.

Виклад основного матеріалу. Вперше поняття «інформаційна грамотність» («Information Literacy») було застосоване в

США в 1977 році у Національній програмі реформування вищої освіти. Асоціація Американських бібліотек, яка допомагала у реформуванні вищої освіти в США, у 1998 році видала «Стандарти інформаційної грамотності» («Information Literacy Standards», 1998) [2], які були уточнені у 2003 році Міжнародним альянсом з інформаційної грамотності (International Alliance for Information Literacy) [3]. Відповідно до цих документів вважалось, що особистість є інформаційно грамотною у разі, коли вона здатна розвивати, розмішувати, оцінювати та найбільш ефективно використовувати інформацію, а інформаційна грамотність – це «здібність розуміти необхідність в інформації, виявляти, знаходити, оцінювати та ефективно використовувати цю інформацію для вирішення певних питань та проблем».

Подальшого розвитку поняття інформаційної грамотності набуло у роботі таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО [4] та Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА), які активно ініціюють всебічне обговорення цього питання, вивчають проблеми підготовки людини до життя в новому інформаційному суспільстві, проводять моніторинг рівня інформаційної грамотності у різних країнах і соціальних групах.

Вперше на законодавчому рівні в Україні поняття інформаційної грамотності було застосоване на початку 2007 р. у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» у контексті «створення умов для забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності усіх верств населення» та «надання кожній

людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) під час навчання, виховання та професійної підготовки.» [5]. Проте трактування самого поняття інформаційної грамотності ні в цьому законі, ні в подальших правових актах не було. Тож у правовому полі України натеper відсутнє визначення цього терміну.

Вивченням питання інформаційної грамотності населення активно займаються фахівці з бібліотечної справи та педагоги, оскільки основна частина поняття, а саме «грамотність», належить до сфери їхніх інтересів та відповідальності, а також українські та зарубіжні науковці, такі як Ф. Бредлі (Bradley, F.), Н. Баловсяк, С. Веббер (Webber, S.), Н. Гендина, Б. Джонстон (Johnston, B.), М. Жалдак, С. Іванова, Н. Морзе, Дж. Пикок (Peacock, J.), Н. Сороко тощо. Проте поняття інформаційної грамотності особи кожен із них трактує по-своєму залежно від контексту дослідження. Наприклад, Н. Сороко [6] та С. Іванова [7] вважають, що людина є інформаційно грамотною, якщо вміє знаходити необхідну інформацію, користуватися нею, аналізувати, синтезувати, оцінювати її та її джерела, використовувати новітні інформаційні та комунікаційні технології.

У педагогічній науці поняття «інформаційна грамотність» розглядається переважно як складник більш широкого поняття «інформаційна культура» у різних взаємозв'язках із такими поняттями, як «комп'ютерна грамотність», «цифрова грамотність», «мультимедійна грамотність», «комп'ютерна культура». Наприклад, за Н. Гендиною інформаційна грамотність є складником інформаційної культури поряд з інформаційним світоглядом та грамотністю у сфері інформаційно-комунікаційних технологій [8, с. 58]. З цією думкою погоджується і автор, вважаючи, що інформаційна грамотність є складником інформаційної культури як більш широкого поняття. Роль інформаційної культури та її складників, зокрема інформаційної грамотності, є надзвичайно важливою в інформаційному суспільстві, а її рівень безпосередньо впливає на формування суспільних відносин в інформаційній сфері. Що стосується дітей, то інформаційна грамотність є ще й елементом формування їх особистості, світогляду, світосприйняття та моделей поведінки у новому суспільстві.

Стрижневим аспектом для педагогів у визначенні поняття «інформаційна грамотність» залишається поняття «грамотність», проте воно набуває більш широкого значення на відміну від того, що розумілось під ним у попередні часи, до широкого впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій. Поряд з умінням писати, читати, рахувати зараз до інформаційної грамотності педагоги відносять також уміння працювати з інформацією, інформаційними ресурсами, засобами створення, зберігання, трансформування та передачі інформації, апаратним та програмним забезпеченням, новими засобами комунікації та зв'язку, мультимедійними засобами тощо.

Але інформаційна грамотність не лише містить у собі певні вміння та навички дитини у роботі з інформацією, в інформаційно-комунікаційній сфері, але й визначає певні правила поведінки в інформаційному просторі та рамки дозволеного, що, у свою чергу, формує правову свідомість, збільшує правову відповідальність та попереджує нігілізм в інформаційній сфері. Тому інформаційну грамотність можна також вважати елементом правового виховання молоді.

Слово «грамотність» походить від от грецького *grammata* – читання і письмо. В Академічному тлумачному словнику української мови поняття «грамотність» визначається як похідне від поняття «грамотний» і трактується як уміння писати і читати, а також володіння необхідними відомостями і знаннями в певній галузі, справі [9, с. 156]. Термін «інформаційний» у тому ж словнику – це той, що стосується інформації чи містить інформацію [10, с. 42]. Виходячи з наведеного та опираючись на власне розуміння сутності поняття, можемо сказати, що інформаційна грамотність – це вміння цілеспрямовано шукати, синтезувати й аналізувати інформацію, працювати з інформаційними ресурсами та інформаційною інфраструктурою з метою оволодіння необхідними відомостями і знаннями в інформаційній сфері.

Часто в літературі, у тому числі і в науковій, використовується поняття «інформаційна обізнаність». Бути обізнаним – це знатися на чому-небудь, бути добре ознайомленим із чимось [11, с. 504]. Звідси під інформаційною обізнаністю особи можна розуміти наявність у неї знань в інформаційній сфері, зокрема у сфері інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури та щодо методів і засобів спрямованого пошуку, синтезу і аналізу інформації. Інформаційна обізнаність є складником (передосною) інформаційної грамотності.

У контексті розвитку нових інформаційно-комунікаційних технологій в українській науковій літературі (переважно педагогічного спрямування) поряд з інформаційною грамотністю вживаються такі поняття, як «комп'ютерна грамотність», «цифрова грамотність», «мультимедійна грамотність», під яким розуміється вміння особи працювати з інформацією за допомогою комп'ютерних, цифрових, мультимедійних засобів, знання їх апаратного та програмного забезпечення. Проте ці поняття є виокремленням часткового із цілого за засобами та інструментами роботи з інформацією, а вид діяльності залишається одним і тим же – робота з інформацією (її створення, передавання, виокремлення, отримання, трансформування та ін.). Тому доцільно було б об'єднати ці поняття у єдине – «інформаційна грамотність». Такий висновок також видається логічним, якщо поглянути на питання з іншого боку. Оскільки для інтелектуального зростання сучасному індивідууму необхідна як сама інформація, так і вміння її знаходити, створювати, виокремлювати, передавати тощо, то навички використання засобів створення, поширення, передавання, отримання інформації, пошук

джерел, а також уміння використовувати сучасні інструменти для роботи з інформацією є настільки ж важливими, як і сама інформація. Ефективність індивідуума в інформаційному суспільстві, його високий професіоналізм та інтелектуальний рівень є результатом умілого поєднання цих двох складників та комплексного їх застосування на практиці. Поняття «інформаційна грамотність» об'єднує вміння людини працювати з інформацією (синтезувати, шукати, переосмислювати, оцінювати, виокремлювати) та водночас навички працювати з інформаційними ресурсами, уміння використовувати інструменти і засоби інформаційної інфраструктури. Такої ж думки притримувався і президент ІФЛА Кай Расерока, розкриваючи поняття інформаційної грамотності через різні його аспекти, зокрема комп'ютерну грамотність; цифрову грамотність; гіперграмотність; інформаційно-технологічну грамотність; інтерактивну компетентність; компетентне користування ресурсами Інтернету; компетентне користування ресурсами бібліотеки; компетентне користування медіаресурсами; багатосторонню компетентність; вербальну грамотність; візуальну компетентність [12].

Тому доцільним вважається не виокремлювати поняття комп'ютерної, цифрової, мультимедійної грамотності та ін., а об'єднати їх в єдине поняття – «інформаційна грамотність». У цьому ж контексті не можна не погодитись із думкою Н. Непран [13], згідно з якою поняття інформаційної грамотності особистості можна трактувати як сукупність певних складників, компонентів (характеристик) особистості, таких як комп'ютерна грамотність; обізнаність щодо інформації, інформаційного середовища та законів його функціонування; вміння орієнтуватись в інформаційних потоках та працювати з інформацією; наявність широкого кола інформаційних потреб та вміння їх задовольнити; вміння використовувати новітні комунікативні засоби для спілкування; розвиненість алгоритмічного мислення особистості на основі самостійності та креативності, що дасть змогу підвищити свій загальноосвітній, загальнокультурний та професійний рівень.

Тобто інформаційна грамотність особистості в новому інформаційному суспільстві може трактуватися як навички та вміння роботи у чотирьох основних напрямках, таких як 1) уміння та навички роботи з інформацією; 2) обізнаність з інформаційним середовищем, його технічними та технологічними можливостями, вміння працювати з його засобами, інструментами та джерелами інформації; 3) вміння комунікувати з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних пристроїв; 4) вміння алгоритмічно мислити для найшвидшої адаптації до вимог сьогодення.

Також у контексті дослідження інформаційної грамотності багато дослідників особливо увагу звертають на морально-етичні норми мережевого спілкування як елемента інформаційної грамотності та культури. Цей аспект є надзвичайно важливим щодо інформаційної безпеки дитини в інформаційному Інтернет-просторі та мережевих спільнотах, оскільки

є показником унормованої поведінки всіх учасників мережевої комунікації, що знижує ризики виникнення інформаційних загроз. За результатами бліц-тестування в Івано-Франківській ЗСШ I-III ступенів № 4 15 листопада 2016 р. 90% опитаних старшокласників мають високий рівень інформаційної грамотності у контексті морально-етичних норм, 8% – середній, і лише 2% – низький [14]. Проте це нетипова ситуація для України, оскільки ці діти є залученими до програми з підвищення інформаційної грамотності та культури. Втім, це опитування демонструє, що методика підвищення інформаційної грамотності серед дітей дає позитивні результати.

Поряд із недостатньою інформаційною та комп'ютерною обізнаністю в Україні існує проблема нерівномірного доступу до інформації, знань та технологій різних соціальних груп, що понижує рівень інформаційної грамотності населення. Низький рівень інформаційної грамотності на тлі так званої цифрової та соціальної нерівності, особливо серед дітей, може призвести до втрати конкурентоспроможності нашої держави у майбутньому в новому глобалізованому інформаційному світі та створить загрозу інформаційній безпеці громадян, бо саме сьогодні формується інтелектуальний потенціал нашої нації, який безпосередньо впливатиме на забезпечення національної безпеки України у майбутньому.

Із трьох структурних елементів інформаційної безпеки особи, виокремлених О. Олійником [15, с. 133], загрози у сфері основних прав і свобод людини, до яких і віднесений безперешкодний та повний доступ до інформації і знань, є першим та основним пунктом поряд із загрозами інформаційно-психологічній безпеці особи і суспільства (2) та загрозами «з використанням інформаційно-технічних засобів» (3). Такої думки дотримується і О. Баранов, виділяючи у пункт перший складників інформаційної безпеки особи «неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується» [16, с. 30–34]. Перешкодою у реалізації основних прав і свобод дитини в інформаційній сфері, гарантованих положеннями статей 32 і 34 Конституції України [17] і статті 13 Конвенції про права дитини [18], є не лише відсутність інформації та вільного доступу до неї, а нездатність особи шукати, синтезувати чи аналізувати інформацію, трансформувати її у знання та використовувати на практиці. Тобто реалізація конституційних прав громадян в інформаційному суспільстві напряму залежить від обізнаності особи та її інформаційної грамотності. Таку думку поділяють й І. Кресіна та А. Колодюк, вважаючи, що за безперечної доступу всіх охочих до інформації та знань вирішальним у новому суспільстві є здатність мислити та вміння використовувати інформацію [19, с. 8].

Іншим проблемним питанням інформаційної грамотності, яке належить до сфери забезпечення дитини в інформаційному просторі, є невміння сучасної людини працювати з великими об'ємами інформації та формування кліповості її сприйняття. Такий спосіб мислення не дає змоги розвивати у дітей логічне мислення та когнітивні функції, що

допомагають забезпечити власний інформаційний простір та протидіяти негативним інформаційним та інформаційно-психологічним впливам на свідомість. Також збільшення обсягу інформації та кількості комунікативних зв'язків, формування кліповості сприйняття (медіасвідомості) у дитини спонукає до фрагментарності у сприйнятті світу, кризи самоідентифікації особистості, соціальних груп, втрати або трансформації сталих особистих, міжнародних, міждержавних та інших суспільних зв'язків. На цьому акцентують увагу у своїх роботах такі вчені, як М. Згуровський, І. Жиляєв, Р. Калюжний, О. Копан, О. Марценюк, С. Полєніна, М. Родіонов, М. Швець [20, с. 17; 21, с. 19, 22].

Ще одним аспектом інформаційної безпеки особи, особливо дитини, в інформаційному просторі є необізнаність її щодо наявних інформаційних загроз. Дуже важливим питанням системи безпеки дитини в інформаційній сфері є її вміння убезпечувати свій власний інформаційний простір та навички протистояти негативним інформаційним впливам. Ці питання також є складниками інформаційної грамотності особи і дуже важливіми з точки зору інформаційної безпеки. Як стверджують фахівці, рівень інформаційної безпеки особи залежить від рівня обізнаності індивідуума з реальними та потенційними загрозами в інформаційному суспільстві та його інтелектуального рівня [23, с. 122].

Висновки. Підсумовуючи викладене, можемо стверджувати, що інформаційна грамотність людини стає дедалі важливішим елементом у формуванні особистості та суспільних відносин у новому інформаційному суспільстві. Крім цього, інформаційна грамотність є одним із основних факторів інтелектуального та духовного зростання особистості в умовах швидкого розвитку технологій, підвищення суспільного запиту на інформацію і знання та збільшення швидкості інформаційного обміну. Рівень інформаційної грамотності особи та рівень її інтелектуальних здібностей безпосередньо впливають на інформаційну безпеку особи, а особливо дитини, яка через вікові особливості ще не в змозі протистояти інформаційним викликам і загрозам, що існують в інформаційному просторі, а також є невід'ємними складниками у системі протидії негативним інформаційним впливам на свідомість.

Під інформаційною грамотністю слід розуміти вміння цілеспрямовано шукати, синтезувати і аналізувати інформацію, працювати з інформаційними ресурсами та інформаційною інфраструктурою, володіння необхідними відомостями і знаннями в інформаційній сфері.

Для підвищення рівня інформаційної грамотності варто розвивати два основних напрямки, такі як підвищення рівня інформаційної освіти та розвиток джерельної бази, ресурсних і бібліотечних фондів. На думку Н. Непран [13], саме бібліотека повинна стати джерелом інформаційної грамотності, локомотивом її підвищення та подальшого розвитку як серед дітей, та і серед педагогів. У рамках свого розвитку, на думку

науковця, бібліотека повинна активно впроваджувати освітні навчальні програми щодо умінь та навичок використання інформаційних ресурсів та поінформованості про нові інструменти, засоби і технології, нові надходження до фондів. Такий процес постійного підвищення інформаційної грамотності був би корисним для всіх учасників інформаційних відносин, особливо тих, хто задіяний у освітянському, науковому та науково-практичному процесі.

Значну роль у підвищенні рівня інформаційної грамотності повинні взяти на себе заклади освіти всіх рівнів. Саме заклади освіти є найважливішими інститутами держави з виховання та соціалізації дитини, і на них покладена основна функція зі створення умов, надання знань, навичок, умінь та підготовки особистості для повноцінного і ефективного функціонування в інформаційному суспільстві. Тому дуже важливою для держави є підготовка високопрофесійних фахівців-педагогів з умінями та навичками, необхідними для виховання інформаційно грамотної особистості. Крім кадрового забезпечення, необхідною умовою підвищення інформаційної грамотності є матеріально-технічне, програмне та ресурсне забезпечення навчального закладу. І насамкінець – уміння висококваліфікованого викладача навчити дітей вільно користуватися інструментами для пошуку, отримання, опрацювання, передавання інформації, інформаційної комунікації з використанням сучасних досягнень в навчальному процесі.

З метою створення умов для реалізації прав дитини в інформаційній сфері, гарантованих національним законодавством та міжнародним правом, зокрема, ст. ст. 34, 52, 53 Конституції України, принципом 7 Декларації прав дитини [24], ст. 2, пп. d п. 1, п. 3 ст. 28 та ст. 17 Конвенції про права дитини [18], з огляду на сучасний рівень викликів і загроз інформаційній безпеці необхідно консолідувати зусилля держави, приватного сектору та громадянського суспільства у таких основних напрямках, як:

- забезпечення потенційної можливості універсального доступу дітей до інформації та сучасних навчальних ресурсів шляхом розвитку інформаційної інфраструктури та створення навчально-освітніх центрів при школах, бібліотеках, будинках дітей та юнацтва;
- забезпечення можливості здобуття необхідних знань, умінь та навичок використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій для одержання інформації та знань;
- забезпечення можливості отримання необхідних знань щодо наявних чи потенційних загроз, інформаційної безпеки та умінь убезпечувати власний (особистий) інформаційний простір;
- проведення процесу соціалізації дитини з урахуванням нових чинників впливу на формування особистості та її комунікативних навичок.

На підставі вищевикладеного уявляється доцільним розглянути питання щодо розроблення Державної цільової освітньої програми «Освіта майбутнього» на період до 2020 р., у якій варто передбачити:

- створення рівних можливостей доступу до інформації і знань для всіх дітей, незалежно від місця проживання і соціального статусу;
- підвищення рівня правосвідомості, правової та інформаційної культури у дітей шляхом імплементації у навчальний курс «Правознавство» основ інформаційного права та правових механізмів регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері;
- впровадження у навчальний процес дисципліни «Інформаційна безпека» як окремого предмета або його викладання у складі дисципліни «Основи життєдіяльності»;
- удосконалення методик викладання курсу «Інформатика» у шкільній програмі для підвищення комп'ютерної та інформаційної грамотності дітей з урахуванням сучасних викликів і загроз в інформаційній сфері;
- облаштування бібліотек безпечним широкосмуговим з'єднанням із мережею Інтернет та достатньою кількістю робочих місць для розширення можливостей доступу дітей до національних духовних, культурних та історичних цінностей, досягнень світової культури і науки відповідно до ст. 20 Закону України «Про охорону дитинства» [25];
- створення у комп'ютерних класах навчальних закладів достатньої кількості робочих місць, обладнаних сучасною технікою і програмним забезпеченням із безпечним широкосмуговим доступом до мережі Інтернет, для оволодіння новими технологіями і здобуття навичок їх практичного використання у процесі пізнання і накопичення знань;
- проведення заходів національного і патріотичного виховання молоді в контексті протидії маніпулятивним інформаційно-психологічним впливам на дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Иноземцев В.Л. Постиндустриальный мир / В.Л. Иноземцев // Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : пер. с англ. – М. : Academia, 1999. – С. 9–15.
2. American Library Association [ALA]. [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html>
3. Створення навчально-методичних матеріалів для дистанційних курсів у ДАКККіМ: Метод. Матеріали / ДАКККіМ; Укладач М.О. Митрошина; Рец. І.О. Шевченко. – К., 2008. – 38 с.
4. Всемирный доклад по образованию. Учителя, педагогическая деятельность и новые технологии / ЮНЕСКО. – Париж, 1998. – 175 с.
5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Верховна Рада України; Закон від 09.01.2007 р. № 537-V – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>
6. Сороко Н.В. Роль інформаційної культури в удосконаленні професійної компетентності вчителів // Електронне наукове фахове видання – 2007 – № 4 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua/em4/emg.html>
7. Иванова С.М. Проблема підвищення інформаційної грамотності працівників бібліотеки / С.М. Иванова // Інформаційні технології і засоби навчання – 2010 – № 1(15) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua/net/em.html>
8. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины / Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, Г.А. Стародубова, Ю.В. Уленко. – Москва : Межрегион. центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 512 с.
9. Словник української мови: у 11 т. / редкол.: І.К. Білодід (голова) та інші ; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1970–1980 – Т. 2. – 1971. – 552 с.
10. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І.К. Білодід (голова) та інші ; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1970–1980 – Т. 4. – 1973. – 840 с.
11. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І.К. Білодід (голова) та інші ; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1970–1980 – Т. 5. – 1974. – 840 с.
12. Робота в інформаційному середовищі / Брановский Ю.С., Беляева О.М., Буторін В.Я., Колін К.К., Семенюк Е.П., Шамова Т.І. // Вища освіта в Росії. – 2002. – № 1. – С. 81–87.
13. Непран Н.В. Бібліотека ВНЗ як джерело розповсюдження інформаційної грамотності [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/elits/2014/40-41/БІБЛІОТЕКА%20ВНЗ%20ЯК%20ДЖЕРЕЛО%20РОЗПОВСЮДЖЕННЯ.pdf
14. Бліц-тестування «Інформаційна грамотність» / Офіційний сайт міста Івано-Франківськ [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.mvk.if.ua/news/41722> – Дата звернення 20.01.2017.
15. Олійник О.В. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні / О.В. Олійник // Право і суспільство. – 2012. – № 3. – с. 132–137.
16. Баранов О.А. Базові принципи інформаційного права – забезпечення інформаційної безпеки / О.А. Баранов // Запобігання новим викликам і загрозам інформаційній безпеці України : правові аспекти : матеріали наук.-практ. Конф. / 6 жовтн.2016р., м. Київ / упоряд. В.М. Фурашев. – Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», Вид-во «Політехніка», 2016. – 204 с.
17. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80>
18. Конвенція про права дитини : ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989 р. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
19. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижга. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 384 с. – С. 11.
20. Калюжний Р.А. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України : реалізація права на інформацію : монографія / Р.А. Калюжний, О.В. Копан, О.Г. Марценюк – К. : «МП Леся», 2013. – 236 с.
21. Швець М.Я., Калюжний Р.А. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права / М.Я. Швець, Р.А. Калюжний та інші; за заг. ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. – Ужгород : ІВА, 2003. – 240 с.
22. Згуровський М.З. Розвиток інформаційного суспільства в Україні : Правове регулювання в сфері інформаційних відносин / М.З. Згуровський, М.К. Родіонов, І.Б. Жилиєв – К. : НТТУ «КПІ», 2006. – 542 с.
23. Прибутько П.С. Інформаційні впливи : роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах / П.С. Прибутько, І.Б. Лук'янець – К. : ПАЛІВОДА А.В., 2007. – 252 с.
24. Международная защита прав и свобод человека / Права человека. Сборник международных договоров. – Москва, Юридическая литература, 1990. – с. 139–141.
25. Про охорону дитинства : Верховна Рада України; Закон від 26.04.2001 р. № 2402-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>